

ФІНАНСОВІ МЕХАНІЗМИ СТИМУЛЮВАННЯ ІНКЛЮЗИВНОГО ТА СМАРТ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

DOI: <https://doi.org/10.32620/cher.2025.3.15>

Постановка проблеми. У статті розглянуто потребу сучасних територіальних громад у фінансових інструментах, здатних поєднати цілі інклюзивності та smart-розвитку. Виклики децентралізації та воєнних умов актуалізують питання пошуку ефективних механізмів мобілізації ресурсів. *Метою дослідження* є формування цілісного бачення фінансових механізмів, що сприятимуть одночасно інклюзивному та smart розвитку громад. *Об'єктом дослідження* виступають фінансові механізми стимулювання розвитку територіальних громад. У процесі дослідження використано такі *методи дослідження* як аналіз і синтез наукових джерел, порівняльний та системний підходи, а також елементи статистичного аналізу. Висунуто *гіпотезу*, що інтеграція інструментів податкової, інвестиційної та грантової політики з цифровими рішеннями та інклюзивними практиками здатна забезпечити стійке зростання громад. *Виклад основного матеріалу дослідження.* У роботі визначено зміст понять «інклюзивний розвиток» і «smart розвиток», підкреслено їхню взаємодоповнюваність, узагальнено практики застосування податкових пільг, державних трансфертів, державно-приватного партнерства, грантового фінансування, підтримки малого бізнесу й цифрових технологій. Показано, що ефективність цих механізмів залежить від інституційної спроможності громад, прозорості та підзвітності управління. *Оригінальність дослідження* полягає у поєднанні різних груп фінансових інструментів у єдину систему для інклюзивного й інноваційного розвитку, з акцентом на практичних умовах їх впровадження в Україні. *Практична значимість* визначається можливістю використання отриманих результатів для розробки стратегій фінансової політики громад. Зроблено *висновок*, що фінансові механізми забезпечують не лише модернізацію інфраструктури та інноваційне зростання, а й соціальну згуртованість і участь громадян. *Подальші дослідження* доцільно зосередити на кількісній оцінці ефективності інструментів, розвитку фінтех-рішень та вивченні успішних кейсів українських і зарубіжних громад.

Ключові слова:

фінансові механізми, податкове стимулювання, smart розвиток, інклюзивний розвиток, бізнес-процеси громад, інвестиційна привабливість, малий та середній бізнес.

FINANCIAL MECHANISMS FOR STIMULATING INCLUSIVE AND SMART DEVELOPMENT OF TERRITORIAL COMMUNITIES

Formulation of the problem. The article examines the need of modern territorial communities for financial instruments capable of combining the goals of inclusiveness and smart development. The challenges of decentralization and wartime conditions make the issue of finding effective mechanisms for mobilizing resources more relevant. *The aim of the study* is to form a holistic vision of financial mechanisms that will contribute to both inclusive and smart development of communities. *The object of the study* is financial mechanisms for stimulating the development of territorial communities. The study used analysis and synthesis of scientific sources, comparative and systemic approaches, as well as elements of statistical analysis. *The hypothesis* is put forward that the integration of tax, investment and grant policy instruments with digital solutions and inclusive practices can ensure sustainable growth of communities. *The statement of basic materials.* The work defines the content of the concepts of "inclusive development" and "smart develop-

¹ **Маркович Ірина Богданівна**, канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри економіки та фінансів, Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя, м. Тернопіль, Україна.

Markovych Iryna, Candidate of Sciences (Economic), Associate Professor, Associate Professor of the Economics and Finance Department, Ternopil Ivan Puluj National Technical University, Ternopil, Ukraine.

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0688-4746>

e-mail: soriraa@gmail.com

[Creative Commons Attribution
NonCommercial 4.0 International](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/)

ment", emphasizes their complementarity, and summarizes the practices of applying tax benefits, state transfers, public-private partnerships, grant financing, support for small businesses, and digital technologies. It is shown that the effectiveness of these mechanisms depends on the institutional capacity of communities, transparency and accountability of management. *The originality of the study* lies in the combination of different groups of financial instruments into a single system for inclusive and innovative development, with an emphasis on the practical conditions for their implementation in Ukraine. *The practical significance* is determined by the possibility of using the results obtained to develop strategies for community financial policy. It is *concluded* that financial mechanisms provide not only infrastructure modernization and innovative growth, but also social cohesion and citizen participation. Further research should be focused on quantitative assessment of the effectiveness of the instruments, the development of fintech solutions and the study of successful cases of Ukrainian and foreign communities.

Keywords:

financial mechanisms, tax incentives, smart development, inclusive development, community business processes, investment attractiveness, small and medium-sized businesses.

Постановка проблеми. Сучасний розвиток територіальних громад висуває підвищені вимоги до інклюзивності та «розумності» (smart) управління місцевим розвитком. Інклюзивний розвиток передбачає залучення всіх верств населення до економічного життя громади, забезпечення рівного доступу до можливостей і послуг та зменшення соціальної нерівності. Смарт розвиток орієнтований на використання цифрових технологій і інновацій для підвищення якості життя, ефективності послуг і стійкості територій. Поєднання цих двох концепцій – інклюзивності та smart-орієнтації – стає стратегічним пріоритетом як у світі, так і в Україні, особливо в умовах децентралізації та посткризового відновлення.

Цифрові інновації у містах можуть підвищувати ефективність послуг і сталий розвиток, але без належної відкритості та участі громадян вони здатні поглибити нерівність. Відтак ключовим питанням є забезпечення того, щоб інвестиції у «розумні» технології дійсно сприяли добробуту мешканців і інклюзивному зростанню громад. Підвищення інклюзивності розвитку територіальних громад актуалізується і сучасними українськими реаліями – з одного боку, продовженням реформи децентралізації влади, а з іншого – впливом воєнних викликів, що загострили проблеми економічної стійкості на місцевому рівні.

В цих умовах постає проблематика пошуку ефективних фінансових механізмів, які стимулювали б інклюзивний та смарт розвиток громад, дозволяючи одночасно залучати інвестиції, підтримувати малий бізнес, розбудовувати інфраструктуру і забезпечувати соціальну згуртованість. Одним із центральних завдань є мобілізація достатніх фінансо-

вих ресурсів для проектів розвитку, орієнтованих на потреби всіх груп населення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблематиці фінансового забезпечення розвитку територіальних громад присвячено значну кількість сучасних наукових праць. Зокрема, українські дослідники активно досліджують питання інклюзивного розвитку громад в контексті децентралізації та воєнних викликів. У роботі Т. Желюк та А. Жуковської проаналізовано джерела фінансового забезпечення інклюзивного розвитку територіальних громад в умовах воєнного стану, підкреслено необхідність залучення як внутрішніх ресурсів громади, так і зовнішніх грантів та допомоги для створення безпечних умов цілісного розвитку територій [1]. Дослідники дійшли висновку, що реалістичність інклюзивного підходу в громадах залежить від інституційного забезпечення та достатності фінансових ресурсів, а активізація проектного та грантового фінансування є ключовим чинником.

Дослідники [2] показують, що фінансова стабільність та інституційна підтримка безпосередньо впливають на соціальний прогрес територій. Для України важливо поєднувати інструменти фінансової політики з інклюзивними програмами, оскільки економічна безпека та зростання доходів населення є базою для розвитку громад.

Е. Прушківська та співавтори [3] зосереджуються на ролі соціального підприємництва та бізнес-інклюдії у стійкому розвитку громад, зазначаючи, що розвиток соціального бізнесу поєднує економічну ефективність із соціальною відповідальністю і сприяє згуртованості громади. В їхніх висновках підкреслено, що соціальне підприємництво здатне стати одним із ключових механізмів форму-

вання більш справедливого та інклюзивного суспільства на рівні громади, особливо у контексті повоєнної відбудови.

Окремий напрямок досліджень стосується стимулювання малого і середнього підприємництва (МСП) та інвестицій як основи місцевого зростання. Згідно з емпіричним дослідженням [4], податкові стимули можуть сприяти довгостроковій стійкості МСП, хоча їхній безпосередній вплив на короткострокову стійкість під час криз обмежений. Водночас інноваційна активність МСП опосередковує ефект податкових пільг, тобто підприємства, що інвестують у інновації, краще використовують податкові стимули для підвищення своєї стійкості. Ці висновки узгоджуються з дослідженнями в Індонезії, де під час пандемії уряд запровадив значні фінансові впливання у МСП (кредитні програми, субсидії, податкові пільги), що сприяло підтримці їх інноваційної діяльності. Отже, для місцевого розвитку важливо поєднання податкового стимулювання з програмами підтримки та розвитку інновацій у малому бізнесі.

Поряд з цим, дослідження присвячені залученню інвестицій та партнерств для розвитку громад. Зокрема, М. Попов та співавтори [5] побудували економетричну модель, яка оцінила вплив різних чинників на інвестиційну привабливість регіонів України. Результати показали, що такі інструменти, як цифровізація економіки регіону ($\beta = 0,47$, $p = 0,001$), розвиток державно-приватного партнерства ($\beta = 0,50$, $p = 0,000$) та збільшення обсягу публічних видатків на розвиткові проекти ($\beta = 0,45$, $p = 0,000$), статистично значуще підвищують рівень інвестиційної активності. Навпаки, високий рівень безробіття має негативний вплив на інвестиції ($\beta = -0,40$). Ці висновки свідчать, що інноваційні підходи – поєднання цифрових технологій, державно-приватного партнерства і структурних реформ – є ефективнішими для залучення капіталу, ніж традиційні методи.

Деякі роботи фокусуються на питаннях належного врядування та участі громади як передумови успішної реалізації фінансових механізмів. Приміром, М. Санчес-Соріано та ін. [6] вводять поняття «інклюзивного врядування», яке передбачає активну участь місцевих спільнот і маргіналізованих груп у прийнятті рішень, прозорість і підзвітність влади, а також спільне планування розвитку з урахуванням потреб усіх стейкхолдерів. Вони наголошують, що фінансові стратегії, засно-

вані на принципах справедливості, спільної відповідальності й підзвітності, здатні зміцнити потенціал громад та створити більш інклюзивне середовище. Отже, у науковій літературі сформовано підхід, за яким фінансові механізми стимулювання розвитку повинні поєднуватися з інклюзивними інституціями та практиками управління, щоб досягати бажаного соціального ефекту.

У дослідженні В. Сороки [7] підкреслюється, що фінансові механізми розвитку територіальних громад відіграють особливо важливу роль у кризові періоди, оскільки вони дозволяють одночасно стабілізувати економіку, підтримувати вразливі групи населення, стимулювати підприємництво та інвестувати в інфраструктуру. Автор акцентує на значенні таких інструментів, як гранти, субсидії, мікрофінансування та державно-приватні партнерства, які забезпечують мобілізацію ресурсів для розвитку. Крім того, запропоновані науково-методичні принципи формування фінансових механізмів – прозорість, підзвітність, адаптивність, інклюзивність та інноваційність – виступають методологічною основою ефективної фінансової політики громад.

Метою статті є сформувати цілісне бачення фінансових механізмів, які сприятимуть одночасно інклюзивному та смарт (інноваційному) розвитку територіальних громад.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інклюзивний розвиток територіальної громади – це такий розвиток, у якому забезпечено участь і врахування інтересів усіх груп мешканців громади в економічному та соціальному житті. Його ключовими ознаками є скорочення нерівності (доходної, гендерної, просторової), розширення доступу до якісних публічних послуг (освіти, охорони здоров'я, транспорту, житлово-комунальних послуг) для всіх категорій населення, створення можливостей для гідної праці та підприємництва незалежно від статусу людини. Інклюзивна громада – це громада, де кожен її член може реалізувати свій потенціал і задовольнити базові потреби незалежно від віку, статі, фізичних можливостей, етнічного походження чи інших ознак.

Смарт розвиток громади (від англ. *smart development*) – це концепція, що акцентує використання сучасних технологій, даних та інновацій для підвищення ефективності управління, сталості та комфорту життя в

громаді. Смарт-підхід включає впровадження електронного урядування, «розумної» інфраструктури (наприклад, енергоефективне вуличне освітлення, смарт-системи управління трафіком і комунальними послугами), цифрових сервісів для мешканців, технологій збору та аналізу даних для прийняття рішень. Головна мета – зробити громаду більш життєздатною, інноваційною та стійкою за рахунок інформаційно-комунікаційних технологій та новаторських рішень.

Дослідження [8] демонструють, що у період війни цифрова трансформація стала критичним інструментом для підтримки економічної активності, забезпечення безперервності адміністративних послуг і підвищення інклюзивності. Замість простої цифрової модернізації, автори акцентують на тому, що інвестиції в цифрові сервіси мають поєднуватися зі соціальними цілями — доступом до освіти та праці, особливо для малозабезпечених або уразливих груп.

Важливо підкреслити, що технології при цьому розглядаються не як самоціль, а як інструмент для задоволення потреб людей і підвищення якості їх життя. Орієнтація на людиноцентричний підхід у смарт-сіті означає, що цифрова інфраструктура та дані мають сприяти сталому та інклюзивному розвитку, повазі до прав людей, а не лише технологічному прогресу заради нього самого.

Отже, smart-стратегія громади повинна йти пліч-о-пліч з завданнями інклюзивності: впроваджуючи новітні технології, необхідно переконатися, що вони доступні всім групам населення (подолання «цифрового розриву»), враховують потреби людей з інвалідністю, літніх осіб, мешканців віддалених районів тощо, і справді вирішують актуальні проблеми громади (екологічні, транспортні, комунальні, безпекові).

Таким чином, інклюзивний та smart розвиток не є взаємовиключними чи незалежними поняттями – навпаки, вони доповнюють одне одного. Відповідно, фінансові механізми стимулювання такого розвитку повинні підтримувати обидва виміри. Фінансові механізми, доступні територіальним громадам, включають різноманітні інструменти бюджетно-податкової, інвестиційної та проєктної політики.

Розглянемо ключові з них з точки зору сприяння інклюзивному та смарт розвитку. Податкова політика на місцевому рівні – один з основних важелів впливу на економіч-

ну активність у громаді. Органи місцевого самоврядування в Україні наразі мають обмежені, але важливі повноваження у сфері оподаткування: вони встановлюють ставки місцевих податків і зборів (таких як податок на нерухоме майно, єдиний податок для малого бізнесу, туристичний збір тощо) в межах визначених державою діапазонів, можуть запроваджувати пільги для окремих категорій платників. Досвід останніх років показує, що фінансова децентралізація суттєво збільшила доходи громад, головним чином за рахунок закріплення за місцевими бюджетами частини загальнодержавних податків (ПДФО, акцизу тощо). Однак власні місцеві податки поки що не використовуються на повну силу як інструмент розвитку – їх частка у доходах бюджетів громад порівняно невелика, а регулятивний вплив на економіку громади недостатній.

Р. Костюкевич та ін. [9] доводять, що фінансова децентралізація стала ключовим чинником зростання доходів громад в Україні. Проте автори наголошують, що без належного контролю та прозорого управління зростання доходів саме по собі не гарантує сталого розвитку – необхідна інституційна спроможність громад.

Можна пропонувати розширити права громад в оподаткуванні, щоб вони могли стимулювати локальний бізнес і залучати інвестиції. Наприклад, встановлення пільгових ставок єдиного податку або звільнення на певний період від сплати податку на нерухомість для нових виробництв чи соціально значущих бізнесів у громаді могло б заохотити підприємництво і створення робочих місць. Такі податкові стимули особливо важливі для малого і середнього бізнесу (МСБ), який є основою інклюзивної економіки громади – МСБ найчастіше забезпечує зайнятість місцевого населення, в тому числі вразливих груп.

Водночас слід врахувати, що надмірні пільги можуть зменшувати доходи бюджету, тому важливо знаходити баланс та впроваджувати таргетовані, тимчасові стимули, пов'язані з виконанням отримувачами певних умов (створення робочих місць, підвищення зарплат, впровадження інновацій тощо).

Державна підтримка у вигляді трансфертів (базової дотації, субвенцій) відіграє значну роль у фінансуванні потреб громад, особливо менших та менш фінансово спроможних. У дослідженні В. Залізнюк та І. Ла-

збної [10] підкреслено, що у повоєнний період відновлення інфраструктури та підтримка малого бізнесу є ключовими факторами стабільного розвитку громад. Вони обґрунтовують, що державна допомога і міжнародні ресурси мають бути спрямовані насамперед на відбудову критичної інфраструктури, стимулювання підприємництва та реалізацію соціальних програм для вразливих груп. Таким чином, ефективне використання бюджетних трансфертів підвищує фінансову стійкість громади і забезпечує основу для подальшого розвитку. Важливим механізмом тут може стати партиципаторне бюджетування (бюджет участі), коли частина коштів бюджету розвитку розподіляється самими мешканцями шляхом голосування за проекти. Це водночас сприяє інклюзивності (залучає громаду до процесу прийняття рішень, фінансуються проекти, які справді актуальні людям) та відповідає духу smart-управління (прозорість, участь, використання електронних платформ для голосування).

Для багатьох українських громад, особливо в умовах воєнного та післявоєнного часу, важливим джерелом фінансування розвитку стали грантові кошти від міжнародних організацій, донорів, фондів. Ці кошти надаються на конкурсній основі під реалізацію конкретних проектів – відновлення соціальної інфраструктури, підтримка ВПО, впровадження інноваційних рішень в управлінні, екологічні ініціативи, розвиток підприємництва серед жінок або молоді тощо. Гранти безпосередньо сприяють інклюзивності, оскільки найчастіше їхня мета – підтримати вразливі групи населення або вирівняти диспропорції розвитку.

МСП – це основа економічної бази більшості громад, що забезпечує робочі місця та доходи населенню. Тому фінансові інструменти, спрямовані на стимулювання МСП, мають високу віддачу в плані інклюзивності (адже малий бізнес часто працює в секторах, де зайнятість знаходять жінки, молодь, люди з меншим рівнем освіти тощо) і є двигуном інновацій на місцевому рівні.

Окрім згаданих податкових пільг, до механізмів підтримки МСП відносяться: програми мікрокредитування та пільгового кредитування (громада за рахунок бюджету чи донорських коштів може створювати фонд для надання позик під низький відсоток місцевим підприємцям, стартапам); часткове відшкодування відсотків за банківськими кре-

дитами (таким шляхом місцева влада стимулює підприємців брати кредити на розвиток, зменшуючи їх вартість для кінцевого позичальника); фінансування навчальних програм, бізнес-інкубаторів для підприємців-початківців; сприяння збуту продукції МСП (організація ярмарків, торговельних майданчиків, брендування місцевої продукції). Цікаво, що уряди багатьох країн під час криз (як от пандемія COVID-19) застосовували прямі фінансові впливання у МСП – субсидії на зарплати, відтермінування сплати податків, гранти на підтримку ліквідності. Такі заходи виправдані, бо банкрутство місцевих бізнесів може мати довготривалі негативні наслідки для громади (безробіття, відтік населення, занепад території).

Іншим аспектом є соціальне підприємництво – бізнес, що поряд з отриманням прибутку має на меті вирішення соціальних чи екологічних проблем громади. Розвиток соціального бізнесу прямо пов'язаний з інклюзивністю, оскільки часто такі підприємства працевлаштовують вразливі категорії (людей з інвалідністю, ветеранів, внутрішньо переміщених осіб), надають послуги малозабезпеченим чи реалізують проекти для громади.

Сучасні технології відкривають нові можливості для фінансування розвитку і залучення громади. Один з трендів – платформи спільнокошту (краудфандингу) для громадських проектів, коли мешканці самі фінансують цікаві їм ініціативи (спорудження спортивного майданчика, облаштування парку, запуск стартапу тощо) через онлайн-платформи. Громада може підтримувати такі починання співфінансуванням чи інформаційно. Інший напрям – використання відкритих даних та аналітики для підвищення ефективності витрачання коштів. Smart-технології дозволяють краще планувати бюджет (на основі даних про потреби населення), здійснювати моніторинг виконання бюджетних програм, виявляти проблемні точки в наданні послуг. Вітчизняні науковці [11] аналізують практику впровадження е-сервісів, автоматизованих систем моніторингу, смарт-транспортів та екологічних ініціатив у громадах України. Вони стверджують, що ефективна цифрова трансформація громад має базуватися на комплексній стратегії, яка поєднує технології, управління та участь громадян, щоб забезпечити якість життя та підвищити інвестиційну привабливість.

У цілому, фінансові механізми стимулювання інклюзивного смарт-розвитку гро-

мад можна згрупувати у декілька категорій (Таблиця 1).

Таблиця 1 – Фінансові механізми стимулювання інклюзивного смарт-розвитку громад

Категорія	Приклади інструментів
Фіскальні стимули	• Реформа місцевих податків • Податкові пільги й канікули для бізнесів, що інвестують у громаду чи працевлаштовують уразливі групи • Оптимізація місцевих бюджетних видатків під пріоритети розвитку
Інвестиційні механізми	• Державно-приватне партнерство • Залучення прямих іноземних та внутрішніх інвестицій • Випуск муніципальних облігацій під інфраструктурні проекти
Фондова та грантова підтримка	• Державні субвенції • Міжнародні гранти • Місцеві фонди розвитку (підприємництва, інновацій) • Мікрофінансування стартапів
Підтримка підприємства	• Програми кредитування МСП • Навчання і консалтинг для бізнесу • Індустріальні парки • Стимулювання соціального підприємництва
Цифрові та прозорі інструменти	• Електронне врядування • Бюджет участі • Краудфандинг • Відкриті дані • Блокчейн-рішення для контролю цільового використання коштів

Джерело: розроблено автором

Кожен з цих інструментів робить свій внесок: фіскальні стимули і кредити – у поживлення економіки та зайнятості, партнерства та інвестиції – у модернізацію інфраструктури, гранти – у вирішення соціальних проблем і інновації, підтримка МСП – у розширення бази розвитку та включення широких верств, цифрові рішення – у ефективність і довіру до процесів.

У статті «*Digital Transformation of Public Authorities in Wartime*» автори [12] аналізують, як під час війни українські державні установи адаптують свої цифрові сервіси: ідентифікаційні системи, електронні реєстри, сервіси громадянам. Вони підкреслюють, що така трансформація не лише прискорює надання послуг, але й підвищує прозорість, зменшує корупційні ризики і дозволяє владі ефективніше підтримувати інклюзивну участь населення.

Варто також відзначити, що фінансові механізми не діятимуть ізольовано. Необхідна інституційна спроможність та добре врядування в громаді, аби втілити їх з максимальною користю. Принципи прозорості, підзвітності, участі громадян, протидії корупції є фундаментом, на якому фінансові впливання перетворюються на реальні результати.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Фінансові механізми стимулювання інклюзивного та смарт розвитку територіальних громад мають комплексний характер і поєднують податкові стимули, інвестиційні інструменти, грантове фінансування, підтримку підприємництва та цифрові рішення. Вони забезпечують не лише модернізацію інфраструктури та інноваційне зростання, а й соціальну згуртованість та ширшу участь громадян в управлінні. Ключовою умовою їх ефективності виступає інституційна спроможність та належне врядування, засновані на прозорості й підзвітності. Перспективи подальших досліджень у цьому напрямі включають детальнішу кількісну оцінку ефектів тих чи інших фінансових інструментів на показники розвитку громад (рівень бідності, індекс конкурентоспроможності, доля МСП в економіці тощо), розробку методичних рекомендацій щодо впровадження інноваційних механізмів фінансування (наприклад, зелених облігацій, соціального замовлення, фондів благополуччя громади).

Окремої уваги заслуговує дослідження ролі цифрових фінансових технологій (FinTech) та блокчейн-рішень у підвищенні прозорості й цільового використання коштів

громади – ці інструменти тільки починають входити в практику і потребують наукового обґрунтування. Подальший науковий пошук також може бути спрямований на вивчення успішних кейсів інклюзивного смарт-розвитку громад як в Україні, так і за кордоном, аби виділити найкращі практики і адаптувати їх до українських умов. Комплексне вирішення поставлених завдань дозволить українським громадам стати осередками стійкого зростання, інновацій та соціальної згуртованості, що є запорукою успішного розвитку країни в цілому.

Перелік використаних джерел

1. Желюк Т., Жуковська А. Джерела фінансового забезпечення інклюзивного розвитку територіальних громад в умовах воєнного стану. *Вісник економіки*. 2022. №3. С. 183–202. DOI: <https://doi.org/10.35774/visnyk2022.03.183>
2. Bilan Y., Vasilyeva T., Lyulyov O., Pimonenko T. EU vector of Ukraine development: Linking between macroeconomic stability and social progress. *International Journal of Business and Society*. 2019. Vol. 20(2). P. 433–450.
3. Прушківська Е. В., Лазнева І. О., Чкан О. В. Роль інклюзії соціального бізнесу в забезпеченні стійкого розвитку територіальних громад. *Економічний простір*. 2025. №199. С. 255–261. DOI: <https://doi.org/10.30838/EP.199.255-261>
4. Saptono P. B., Khozen I., Mahmud G., Hodžić S., Pratiwi I., Purwanto D., Imantoro L. W. Flourishing MSMEs: The role of innovation, creative compliance, and tax incentives. *Journal of Risk and Financial Management*. 2024. Vol. 17(12). Article 532. DOI: <https://doi.org/10.3390/jrfm17120532>
5. Popov M., Mazur H., Mukhin O., Artemchuk M., Babichev A. Innovative approaches to attracting investment for the economic development of small communities. *International Journal of Economics and Financial Issues*. 2025. Vol. 15(4). P. 172–178. DOI: <https://doi.org/10.32479/ijefi.19245>
6. Sánchez-Soriano M., Arango-Ramírez P. M., Pérez-López E. I., García-Montalvo I. A. Inclusive governance: Empowering communities and promoting social justice. *Frontiers in Political Science*. 2024. Vol. 6. Article 1478126. DOI: <https://doi.org/10.3389/fpos.2024.1478126>
7. Soroka V. Scientific and methodological principles of forming financial mechanisms for the development of territorial communities. *Socio World: Social Research & Behavioral Sciences*. 2023. Vol. 11(1). P. 50–56. DOI: <https://doi.org/10.36962/SWD11012023-50>
8. Kolodiziev O., Shcherbak V., Kostyshyna T., Krupka M., Riabovolyk T., Androshchuk I. Digital transformation as a tool for creating an inclusive economy in Ukraine during wartime. *Problems and Perspectives in Management*. 2024. Vol. 22(3). DOI: [https://doi.org/10.21511/ppm.22\(3\).2024.34](https://doi.org/10.21511/ppm.22(3).2024.34)
9. Kostiukevych R., Mishchuk H., Zhidebekkyzy A., Nakonieczny J., Akimov O. The impact of European integration processes on the investment potential and institutional maturity of rural communities. *Economics and Sociology*. 2020. Vol. 13(3). P. 46–63. DOI: <https://doi.org/10.14254/2071-789X.2020/13-3/3>
10. Залізнюк В. П., Лазебна І. В. Економічний розвиток територіальних громад в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення. *Актуальні питання економічних наук*. 2024. №5. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14260502>
11. Shulzhik Y., Kvasnii Z., Oslikovskyy V. Development of “smart communities”: Implementation of Smart City solutions at the local level. *The Actual Problems of Regional Economy Development*. 2025. Vol. 2(21). P. 180–189. DOI: <https://doi.org/10.15330/apred.2.21.180-189>
12. Oliychenko I., Ditkovska M., Klochko A. Digital transformation of public authorities in wartime: The case of Ukraine. *Journal of Information Policy*. 2024. Vol. 14. P. 686–746. DOI: <https://doi.org/10.5325/jinfopoli.14.2024.0020>

References

1. Zheliuk, T. & Zhukovska, A. (2022). Dzherela finansovoho zabezpechennia inkliuzyvnoho rozvytku terytorialnykh hromad v umovakh voiennoho stanu. *Visnyk ekonomiky*, 3, 183–202. doi: <https://doi.org/10.35774/visnyk2022.03.183>
2. Bilan, Y., Vasilyeva, T., Lyulyov, O. & Pimonenko, T. (2019). EU vector of Ukraine development: Linking between macroeconomic stability and social progress. *International Journal of Business and Society*, 20(2), 433–450.

3. Prushkivska, E. V., Lazneva, I. O. & Chkan, O. V. (2025). Rol inkluzii sotsialnoho biznesu v zabezpechenni stiikoho rozvytku terytorialnykh hromad. *Ekonomichniy prostir*, 199, 255–261. doi: <https://doi.org/10.30838/EP.199.255-261>
4. Saptono, P. B., Khozen, I., Mahmud, G., Hodžić, S., Pratiwi, I., Purwanto, D. & Imantoro, L. W. (2024). Flourishing MSMEs: The role of innovation, creative compliance, and tax incentives. *Journal of Risk and Financial Management*, 17(12), 532. doi: <https://doi.org/10.3390/jrfm17120532>
5. Popov, M., Mazur, H., Mukhin, O., Artemchuk, M. & Babichev, A. (2025). Innovative approaches to attracting investment for the economic development of small communities. *International Journal of Economics and Financial Issues*, 15(4), 172–178. doi: <https://doi.org/10.32479/ijefi.19245>
6. Sánchez-Soriano, M., Arango-Ramírez, P. M., Pérez-López, E. I. & García-Montalvo, I. A. (2024). Inclusive governance: Empowering communities and promoting social justice. *Frontiers in Political Science*, 6, 1478126. doi: <https://doi.org/10.3389/fpos.2024.1478126>
7. Soroka, V. (2023). Scientific and methodological principles of forming financial mechanisms for the development of territorial communities. *Socio World: Social Research & Behavioral Sciences*, 11(1), 50–56. doi: <https://doi.org/10.36962/SWD11012023-50>

8. Kolodiziev, O., Shcherbak, V., Kostyshyna, T., Krupka, M., Riabovolyk, T. & Androshchuk, I. (2024). Digital transformation as a tool for creating an inclusive economy in Ukraine during wartime. *Problems and Perspectives in Management*, 22(3). doi: [https://doi.org/10.21511/ppm.22\(3\).2024.34](https://doi.org/10.21511/ppm.22(3).2024.34)
9. Kostiukevych, R., Mishchuk, H., Zhidebekkyzy, A., Nakonieczny, J. & Akimov, O. (2020). The impact of European integration processes on the investment potential and institutional maturity of rural communities. *Economics and Sociology*, 13(3), 46–63. doi: <https://doi.org/10.14254/2071-789X.2020/13-3/3>
10. Zalizniuk, V. P. & Lazebna, I. V. (2024). Ekonomichniy rozvytok terytorialnykh hromad v umovakh voiennoho stanu ta povoiennoho vidnovlennia. *Aktualni pytannia ekonomichnykh nauk*, 5. doi: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14260502>
11. Shulzhik, Y., Kvasnii, Z. & Oslikovskyy, V. (2025). Development of “smart communities”: Implementation of Smart City solutions at the local level. *The Actual Problems of Regional Economy Development*, 2(21), 180–189. doi: <https://doi.org/10.15330/apred.2.21.180-189>
12. Oliychenko, I., Ditkovska, M. & Klochko, A. (2024). Digital transformation of public authorities in wartime: The case of Ukraine. *Journal of Information Policy*, 14, 686–746. doi: <https://doi.org/10.5325/jinfopoli.14.2024.0020>

Стаття надійшла
до редакції : 30.06.2025 р.

Стаття прийнята
до друку: 27.09.2025 р.

Стаття опублікована:
30.09.2025 р.

Бібліографічний опис для цитування :

Маркович І. Б. Фінансові механізми стимулювання інклюзивного та смарт розвитку територіальних громада. *Часопис економічних реформ*. 2025. № 3(59). С. 133–140.
